

Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık

Araş. Gör. Muammer SARIKAYA

Anadolu Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ESKİŞEHİR

Araş. Gör. F. Zişan KARA

Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ESKİŞEHİR

ÖZET

Günümüzde kalkınmaya yönelik çalışmalar ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutlarla ele alınan sürdürülebilir kalkınmaya dikkat çekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde uluslararası düzeyde hükümetlere, sivil toplum örgütlerine ve ekonomideki diğer tüm aktörlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Özellikle globalleşmeyle birlikte işletmelerin toplumdaki etki alanları ve rollerindeki artışa paralel olarak sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sorumlulukları da artmaktadır. Bu sorumluluklarını yerine getiren işletmelerin sahip olduğu global ölçekte bir kurumsal vatandaşlık anlayışı sürdürülebilir kalkınmayı daha uygulanabilir kılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma içinde öne çıkan aktörlerden işletmelerin rolünü belirlemek ve global kurumsal vatandaşlığın sürdürülebilir kalkınma için önemini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik, Global Kurumsal Vatandaşlık

The Role of Business for Sustainable Development: Corporate Citizenship

ABSTRACT

Current stream of research on development focuses on ecological, economically and socially sustainability of development. In realizing sustainable development governments, NGO's and all other economic actors have important roles in an international scope. Especially as a result of an increasing degree of globalization businesses have an ever increasing responsibility in regards to sustainability of development in parallel to their increasing influence and roles in society. Global corporate citizenship of companies who act in accordance to these responsibilities increases the probability of achieving sustainable development.

The aim of this study is to determine the roles of businesses in sustainable development as a prominent actor and to underline the importance of global corporate citizenship for sustainable development.

Key Words: Sustainable Development, Corporate Sustainability, Global Corporate Citizenship

I. Giriş

20. yy'ın başlarından itibaren ekonomik kalkınma kavramında yaşanan değişimin temeli doğal, ekonomik ve sosyal sermayeyi geleceğe taşımakta daha adil ve duyarlı davranılması gereğini vurgulayan sürdürülebilir kalkınmaya dayanmaktadır. Daha yaşanılabilir bir yeryüzü yaratmak için hükümetler başta olmak üzere tüm ekonomik ve sosyal aktörlerin sorumluluk sahibi olmaları gerektiğine vurgu yapan bu değişim sürecinde işletmeler de artan düzeyde öneme sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma başlangıçta çevresel bir sorumluluk olarak

değerlendirilmesine rağmen günümüz toplumunda aktif olarak faaliyet gösteren tüm birey ve örgütlerin taşıması gereken ekolojik, ekonomik ve sosyal sorumluluklar bütünü şeklinde kabul edilmektedir. Bu noktada işletmelerin toplumdaki artan rolleri, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sorumluluklarını artırmış ve bu sorumlulukların kurumsallaştırılması gereği doğmuştur. Kurumsal vatandaşlık işletmelerin bu sorumluluklarını gerçekleştirmesini daha uygulanabilir kılmanın bir ürünüdür.

II. Sürdürülebilirlik Kavramı

Günümüzde tüm disiplinlerde en çok kullanılan kavramlardan biri sürdürülebilirliktir. Tarımda, turizmde, mimaride, işletmelerde ve ekonomide sıkça kullanılan sürdürülebilirlik kavramı, toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı kullanımını sağlayan ve buna saygı duyma temelinde sosyal bir bakış yaratan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gladwin *vd.*, 1995:877). Tanımı itibariyle hem aktif hem de proaktif bir yapıya sahip olan sürdürülebilirlik kavramı, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden devam ettirebilme yeteneği olarak da tanımlanmaktadır (Karaman, 1996:102).

Birçok farklı alanda kullanılan bu kavramın temel özelliği insanın geleceğini konu alması ve hangi alanda kullanılıyorsa o alandaki kaynakların korunmasına dayanmasıdır (Beyhan ve Ünügür, 2005:80). Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramı, iktisat, sosyal adalet, çevre bilimi ve yönetimi, işletme yönetimi, politika ve hukuku birleştiren bir kavramdır. Aynı zamanda hak, demokrasi, dürüstlük ve diğer önemli toplumsal kavramların yer aldığı diyalektik bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Wilson, 2003:1).

Ekonomi bilimi içinde özellikle Neo-klasik ekonomi teorisinde sürdürülebilirlik, refah maksimizasyonu olarak tanımlanmaktadır. Tüketimden kaynaklanan fayda maksimizasyonu ile refah maksimizasyonunu birleştiren sürdürülebilirlik tanımı “aşırı basitleştirme” olarak eleştirilmesine karşın, bu tanımlama gerçekte yiyecek, giyecek, sağlık, eğitim gibi insan refahının en önemli unsurlarını içine alan bir tanımlamadır ve problemi analitik olarak ölçülebilir tek yönlü göstergeye indirgeme avantajına sahiptir (Haris, 2000:2).

III. Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma

A.Kalkınma

Kalkınma kavramı milli gelirden önemli ve reel artışlar sağlamak yanında toplumun refah düzeyini yükseltmek için sosyo-ekonomik yapıyı değiştirmeye yönelik çabaları ifade etmektedir. Bu açıdan ekonomik kalkınmanın açık amacı, artan nüfusa düzenli olarak daha fazla mal ve hizmet sağlayarak dünya üzerinde yaşam standardını yükseltmektir. Kalkınma için motor görevi gören sanayileşmenin gelişmesi sınırsız olanaklara sahip olarak değerlendirilir. Ancak, kaynakların hızlı ve plansız tüketilmesi, yeni nesillerin gelişmesi için gerekli olan yatırımların yapılmasına engel olmaktadır (Bulutay, 2004:22).

Günümüzün modern toplumlarının ekonomik bakışını belirleyen klasik kapitalist model çerçevesinde bireylerin satın alma gücünün artırılması, piyasada

ekonomik aktiviteyi arttırarak gayri safi milli hasıla artışı yoluyla bireylere yansıyacaktır. Bu modelde kişi başına düşen gelirin artırılması olarak tanımlanan kalkınma, temelde sınırsız üretim ve tüketime dayanmaktadır (Torunoğlu, 2003:3).

Global olarak pek çok ülke GSMH ve insani gelişme indeksi ölçüsünde anlamlı ölçüde ilerlemesine rağmen dünya üzerindeki kalkınma kayıtları iki temel eleştiri noktasında birleşmiştir. Birincisi kalkınmanın olası faydalarının eşit dağılmaması, ikincisi ise çevre ve sosyal yapı üzerine kalkınmanın negatif etkilerinin artması olmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kent alanları yaygın biçimde yetersiz ulaşım ve altyapı ile aşırı kirlilikten zarar görmeye başlamış ve çevresel zararların eğer kontrol edilmezlerse, kalkınmanın başarılarını azaltabileceği ve hatta ihtiyaç duyulan ekosistemlerin çöküşüne neden olabileceği anlayışı önem kazanmaya başlamıştır (Haris, 2000:4). Gelişmiş ülkelerde ise aşırı sanayileşmenin getirdiği sosyal ve çevresel olumsuzluklar geleneksel kalkınma anlayışının sürdürülemez olduğunu destekler niteliktedir.

B.Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramı ekonomi disiplini içinde de farklı konularda istikrarı devam ettirebilme yeteneğini ifade edebilmek amacıyla borçların sürdürülebilirliği, sürdürülebilir büyüme gibi makro ekonomik tanımlar çerçevesinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Ancak dikkate değer olan sürdürülebilirlik kavramının tüm alanlarda olmak üzere özellikle ekonomi disiplini içinde Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz ya da Bruntland Raporundaki “*sürdürülebilir kalkınma*” tanımıyla yaygınlaşmış ve daha geniş bir anlam kazanmış olmasıdır.

Sürdürülebilir kalkınma 1980’lerden itibaren uluslararası çevresel tartışmalarda kalkınma, uygulamalı bilim, çevresel ve uluslararası politika alanlarında çok yönlü olarak incelenen ve odak noktası haline gelmiş olan bir kavram olmasına rağmen kalkınma stratejilerinin sonuçları konusunda ya da anlamı ve tanımı üzerine çok az fikir birliği sağlanmış bir kavramdır (Carvalho, 2001: 62).

Sürdürülebilir kalkınma bugünkü sosyal ve ekonomik kârları, gelecekteki potansiyel benzer faydaları tehlikeye atmaksızın optimize eden sosyal ve yapısal ekonomik dönüşümlerin bütünleşmesi olarak tanımlanır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın birincil amacı, çok sayıda neslin, ekonomik refah düzeylerinin sürekli olarak eşit ve akıllıca dağıtımını başarmaktır (Goodland, Iedoc: 1987). Sürdürülebilir kalkınma aslında bir değişme sürecidir. Bu değişme süreci içinde kaynakların kullanımı, yatırımların yönlendirilmesi, teknolojik gelişme yönünün seçilmesi ve kurumsal değişikliklerin uyum içinde ve insanlığın bugünkü ve gelecekteki ihtiyaç ve beklentilerini karşılama potansiyelini zenginleştirici olmalıdır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987:75). Bu anlamda, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ihtiyacını çevresel koruma ve sosyal adalet ile dengeleyen geniş bir kavramdır (Wilson, 2003:1).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı farklı anlamlara gelebilecek biçimde algılanmasına karşın son yıllarda ortak bir kabulle Dünya Ekonomik Kalkınma

Komisyununun sürdürülebilir kalkınma tanımı benimsenmektedir. Bu tanıma göre, sürdürülebilir kalkınma “gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma” olarak ifade edilmektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma ifadesi üzerine tartışmalar 3 temel noktada birleşmiştir: ekonomik başarı, çevresel adalet ve sosyal eşitlik. **Ekonomik açıdan** sürdürülebilir bir sistem tarım ve sanayi üretimine zarar veren aşırı sektörel dengesizliklerden sakınabilen, iç borç ve kamu borcunu yönetilebilir düzeylerde koruyabilen ve devamlılık temelinde mal ve hizmetler üretebilen bir sistemdir. **Çevresel olarak** sürdürülebilir bir sistem, yenilenebilir kaynak sistemlerinin aşırı kullanımından sakınarak ve yenilenemeyen kaynakları yatırımlarla yerine ikamelerinin yapılması şartıyla tüketerek istikrarlı kaynak yapısını sürdürebilen bir sistemi ifade etmektedir. Bu tanım biyolojik çeşitlilik, atmosferik istikrar ve ekonomik kaynak olarak sınıflandırılmayan diğer ekosistem unsurlarını içerir. **Sosyal olarak** sürdürülebilir bir sistem, eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetlerin yeterliliği, dağıtım eşitliği, cinsiyet eşitliği, politik hesap verebilirlik ve katılımı başarabilen bir sistemdir (Haris, 2000:5-6). Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonuna göre, sürdürülebilir kalkınma, çevresellik, ekonomiklik ve sosyal eşitlik ilkelerinin eş zamanlı olarak benimsenmesini gerektirmektedir.

Kalkınma eğer ortalama yaşam niteliğini azaltmıyorsa sürdürülebilirdir. Bu anlamda sürdürülebilirlik nesiller arası adaleti gerektirir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı kuşak içi (intrageneration) ve kuşaklararası (intergeneration) dayanışma ve adalet kavramları üzerine yerleştirilmiştir. Kaynakların bugünkü ihtiyaçlara yetmesini sağlarken gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanını ellerinden almamak gerektiğine vurgu yapan sürdürülebilir kalkınmanın başlıca hedefleri, sosyal dayanışmayı sağlamak, ekonomik yapabilirliği artırmak ve ekolojik sorumluluğu yerleştirmektir. Bu anlamda, sürdürülebilirlik sadece ekonomi ve ekoloji arasında uyum sağlamak biçiminde algılanmamalıdır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, kültürel, siyasal ve kurumsal süreçleri içeren ve çeşitli göstergeleri olan çok boyutlu bir kavramdır. Ekonomik gelişmenin sağlanması, sosyal dayanışma ve çevre koruma amaçlarının gerçekleştirilmesi gibi hedefler, toplumdaki tüm bireylerden ve gruplardan yeryüzündeki tüm ülkelere kadar küresel, bölgesel, yerel ve toplum düzeyinde tüm aktörleri ilgilendirmektedir. (Mengi ve Algan, 2003:3-5).

Belirlenen bu amaçları gerçekleştirebilmek için uluslararası katılımlarla gerçekleştirilen 1972 yılı Stockholm Konferansında çevrenin taşıma kapasitesine dikkat çeken, kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyeti gözeten, ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını kuran ve kalkınma ile çevrenin birlikteliğini vurgulayan ilkeler sürdürülebilir kalkınmanın temel dayanaklarını ortaya koymuştur. 1992 Rio Konferansında ise sürdürülebilir kalkınma anlayışının yerleşmesi için hükümetler ve diğer kurum ve kuruluşların katılımının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Rio Konferansında geleneksel kalkınma anlayışını değiştirmeyi amaçlayan beş belge kabul edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak bu belgelerden Gündem 21’de iş çevrelerinin ve

sanayinin rolünün güçlendirilmesinde 2 temel vurgu vardır; ilk olarak, sürdürülebilir üretimin desteklenmesi verimli kaynak kullanımı, daha az atıkla üretim, insan sağlığına ve çevreye duyarlı üretim olarak değerlendirilmektedir. İkinci olarak “sorumlu girişimcilik” anlayışının geliştirilmesidir. Sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu olarak toplumsal uzlaşmayı esas alan Gündem 21’de güvenli bir gelecek için küresel ortaklık önerisinde bulunmaktadır. Küresel ortaklık ile geleneksel yönetim anlayışı yerini ortaklığa ve katılımcılığa dayanan yönetim anlayışına bırakmıştır. Yönetişim anlayışı içinde, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve diğer yerel aktörler uluslar arası topluluk ve merkezi yönetimler tarafından “ortaklar” olarak görülmeye başlanmıştır (Emrealp, 2005:16-20).

2002 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 1992 yılında Rio da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansında alınan kararların uygulanmasına ve belirlenen hedefleri gerçekleştirmede karşılaşılan zorluklara çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Bu zirve iki önemli kararla neticelenmiştir. Birincisi, hükümet taahhütleri ve hükümetler tarafından eylem planı olarak uygulamaya konulacak konular iken, ikinci ve daha önemli olanı sorumlulukların sadece hükümetlerce değil tüm paydaşlar tarafından üstlenilmesi konusudur. Somut eylemler ve sonuçlar elde edilmesini amaçlayan Johannesburg Zirvesi ticari kuruluşlara çevresel ve sosyal sorumluluklarını artırmaları yönünde çabalarda bulunmaları için işletmelerle, bu işletmelerin içinde faaliyet gösterdikleri topluluklar ve diğer paydaşlar arasındaki diyalogu geliştirmeleri önerisinde bulunmaktadır (Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı, 2004).

IV. Kurumsal Sürdürülebilirlik

İşletmenin global düzeydeki önemi son yıllarda gittikçe artmaktadır. Günümüzde dünya ekonomik çıktısının %25’i dünyanın en büyük şirketlerinin kontrolü altındadır. Birkaç yıldır General Motors ve Royal Dutch Shell gibi büyük grupların satışları Malezya, Filipinler ve Venezuela gibi ülkelerin gayri safi milli hasılasından daha fazladır. Çokuluslu işletmelerin satın alma, üretim ve yatırım kararları ve yeni teknolojiler geliştirmelerinin yanı sıra toplum ve çevre üzerindeki etkileri sorumluluklarını artırmalarına yönelik talebin doğmasına yol açmaktadır (Gardiner *vd.*, 2003:70).

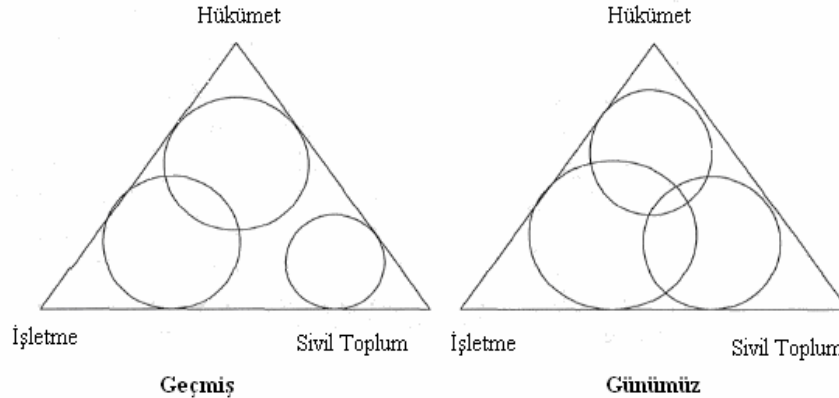
İşletmelerin toplumda artan rolleri, son yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramının iş dünyasında giderek daha fazla ele alınmasına yol açmaktadır. Günümüzde şirketler ekonominin üretken kaynaklarını temsil ettikleri için şirket desteği olmaksızın toplumun sürdürülebilir kalkınmayı başaramayacağı kabul edilmektedir. Bu nedenle, özel sektör şirketlerinin yalnızca ekonomik değer yaratması ve yaşam standartlarını artıran mal ve hizmet üretmesini değil aynı zamanda yaptıkları faaliyetlerden dolayı yol açtıkları farklı çevresel ve sosyal problemleri azaltmak için aktif olarak çalışmalarını gerekmektedir (Hahn ve Scheermesser, 2006: 2).

Kurumsal sürdürülebilirlik yeni ve gelişen bir şirket yönetimi paradigması olarak kabul edilmektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik, şirketin büyümesi ve kârlılığının önemli olduğunu kabul ederken aynı zamanda şirketin, çevresel

koruma, ekonomik gelişme, sosyal hak ve adalet gibi sürdürülebilir kalkınmayla ilgili toplumsal amaçları izlemesini gerektirir (Wilson, 2003:1).

Çoğu toplumlar büyük ölçüde üç önemli dinamik üzerine kuruludur. Toplumların varlığını sürdürmesi ve gelişmesi için öncülük eden bu dinamikler; hükümet, işletme ve kâr amaçlı olmayan örgütlerdir. Her bir örgüt, amaçlarını gerçekleştirmek için diğer biri veya ikisiyle çalışmak zorundadır. Günümüzde hükümetlerin toplumdaki ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyetleri işletmeler ve kâr amacı gütmeyen örgütlere(NGO) taşınmakta ve bu iki örgüt arasında işbirliği giderek artmaktadır. Global olarak kaynaklar üzerindeki komuta dengesi hükümetlerde daha az iken işletmeler ve kâr amacı gütmeyen örgütlerde artmaktadır. Hükümetlerin doğrudan mal ve hizmet tedarik etmekten çekildiği serbest piyasa anlayışından sonra hükümetler daha çok ulusal rekabeti teşvik etmek ve yabancı yatırımı çekmekle ilgilenmektedir. Ancak işletme faaliyetlerini gereksiz bir şekilde sınırlayamamaktadır. Globalleşme arttıkça hükümetlerin gücü de azalmaktadır. Bu nedenle hükümetlerin global olarak faaliyetlerinin sınırlanmasına rağmen şirketlerin faaliyetleri artmaktadır. Öyle ki global olarak faaliyet gösteren şirketler dünyanın birçok yerinde insanların yaşamını etkileyebilmektedir. Bu etki beraberinde sosyal sorumluluğu getirmekte ve daha fazla sorumlu davranarak önemli bir sosyal aktör olarak faaliyet göstermesine yönelik kamuoyu tarafından baskı yapılmaktadır. Kâr amacı gütmeyen örgütler ise çıkar ve baskı gruplarıdır ve gerçekleştirdikleri bir çok faaliyette şirketlerle ortak çalışmaktadırlar. Hükümetin boş bıraktığı alanları doldurmaya yönelik doğal bir tepki olarak bu örgütlerin sayıları ve etki alanları giderek artmaktadır(Marsden ve Andriof, 1998:334-335). Bu bağlamda hükümet-işletme-sivil toplum örgütleri üçgenindeki görev dağılımı, işletme ve sivil toplum örgütleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Şekil-1'de bu değişim görülmektedir.

Şekil.1. Sürdürülebilir Kalkınmada Hükümet-İşletme-Sivil Toplumun Değişen Rolü

Kaynak: MARREWIIK, 2003:100.

İşletmeler yeni ürünler yaratarak, teknolojiyi yaygınlaştırarak ve üretkenliği artırarak, kaliteyi yükselterek ve hizmeti ilerleterek gelişmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın her zaman etkin bir aracı olmuştur. İşletmeler,

yaşamdaki iyi şeylerin gittikçe artan sayıda insan için erişilebilir ve ekonomik hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreç, rekabet sayesinde işler ve paralarını ve kariyerlerini yeterli gelir sağlama gereksinimiyle riske edenler tarafından teşvik edilir. Ancak bu sürecin başarısını, kendimiz için olduğu kadar diğerleri için de yarattığımız sonuçlar bakımından ölçmeliyiz (Handy, 2002:54). Bu nedenle işletmelerin geleneksel kalkınma anlayışı içinde değil, sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile hareket etmeleri gerekmektedir.

Mal ve hizmetlerin üretim ve tüketim sürecinin biçimlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma anlayışının en önemli konularından biridir. Üretim nedeniyle ortaya çıkan çevre risklerinin ve zararlarının en aza indirilmesi, optimal enerji ve hammadde kullanımı bu noktada büyük önem taşımaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik için üretim ve tüketimin mümkün olduğu ölçüde sürdürülebilir olması sağlanmalıdır (Mengi ve Algan, 2003:9).

Şirketlerin toplum üzerindeki etki alanları birçok biçimde sınıflandırılabilir. Kalkınma örgütü "SustainAbility", ekonomik, çevresel ve sosyal performansı kapsayan "Üçlü Kâr Hanesi" (Triple Bottom Line) ifadesini ortaya koymuştur. Sözkonusu kalkınma örgütü, bir toplumun, özellikle geri kalmış bir toplumun ekonomik ve sosyal kalkınma faktörleri tutarlı değilse sürdürülebilir çevresel uygulamalarda yer almasının beklenemeyeceğini kabul etmektedir. Bu faktörlerden her biri diğerini etkilemektedir. Ekonomik, çevresel ve sosyal performans aynı zamanda karşılıklı olarak birbirine bağlıdır. Sürdürülebilir kurumsal çevresel ve sosyal performans daima başarılı bir ekonomik performansa bağlıdır. Günümüzde çok sayıda şirket, ekonomik performansta başarılı olmanın sosyal ve çevresel performansa bağlı olduğunu bilmektedirler(Marsdan ve Adrio, 1998: 331-332).

Kurumsal sürdürülebilir gelişmenin sağlanabilmesi için örgütlerin üç ilkeyi ürünleri, politikaları ve uygulamalarına yansıtmaları gerekmektedir. Bu ilkeler (Bansal, 2005:199-200):

1-Çevresel Bütünlük: Şirketler, kurumsal çevre yönetimiyle ekolojik yapıda yarattıkları negatif etkileri azaltmaya çalışmaktadır. Her şirket, üretim sürecinde çevreye bırakılan atıklarda olduğu gibi, az veya çok çevresel etkiye sahiptir. Şirketler reaktif veya proaktif yaklaşımlarla ekolojik dengeyi koruma adına yarattıkları olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışarak çevresel bütünlük yaratmaktadırlar.

2- Sosyal Eşitlik: Şirketler, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarıyla toplumda sosyal eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Ekonomik, yasal, etik yükümlülüklerini yerine getiren ve gönüllü faaliyetlerde bulunan şirketler, toplum üyelerinin kaynaklara eşit bir biçimde ulaşmasına imkan sağlarlar.

3-Ekonomik Refah: Şirketler aynı zamanda mal ve hizmet üreterek değer yaratırlar. Bu mal ve hizmetlerin etkinliğini geliştirerek değer yaratımını artırırlar. Değer yaratma farklı şekillerde olabilmektedir. Tüketicilerin istedikleri farklı ve yeni ürünler üretilerek, girdi maliyetleri azaltılarak veya ürün etkinliği sağlanarak değer yaratılabilir.

Bu anlamda kurumsal sürdürülebilirliği, işletmelerin tüm faaliyetlerini sürdürülebilir kalkınmanın boyutları çerçevesinde gerçekleştirmesi olarak ifade edebiliriz. Bu da işletmelerin sürdürülebilir kalkınmadaki önemini ve yarattığı etkiyi açıkça ortaya koymaktadır.

V. Kurumsal Vatandaşlık

Toplumların gelişimiyle işletmelerin gelişimleri paralellik göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın öneminin her geçen gün arttığı günümüzde işletmelerin kalkınmadaki rolü de artmaktadır. Bununla birlikte işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmaları sadece toplum için yapılan katkıları değil aynı zamanda işletmenin varlığını sürdürebilmesinin de gerekliliğinin bir sonucudur. İşte bu noktada kurumsal vatandaşlık kavramı ortaya çıkarak, hem sürdürülebilir bir kalkınma hem de sürdürülebilir bir işletme için işletmenin bir vatandaş olarak sorumluluklarını tanımlamaktadır. 1990'ların başında ortaya çıkan kavram, sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik için işletmenin bir bireyin vatandaş olarak yükümlülükleri gibi yükümlülükler taşıması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken tüm yasal, etik ve sosyal kurallara uyması ve toplumla arasında oluşan sosyal sözleşmenin gereklerini yerine getirmesidir (Aktan, 2006: 60). Buradaki vatandaşlık metaforu, işletmenin günümüz toplumundaki yeri ve öneminin hızla artması ve bir vatandaş gibi sorumluluk yüklenmesinin zorunlu hale gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Dünya Ekonomi Forumu kurumsal vatandaşlığı, bir şirketin temel işletme faaliyetleri, sosyal yatırımları ve gönüllü programları ve kamu politikasındaki yükümlülüğüyle topluma yaptığı katkı olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle şirketlerin kurumsal vatandaşlığı hissedarlar, çalışanlar, müşteriler, işletme ortakları, hükümetler ve topluluklar gibi farklı paydaşların yanı sıra ekonomik, sosyal ve çevresel ilişkileri yönetmedeki tarzı ile belirlenmektedir. Diğer bir deyişle kurumsal vatandaşlık, şirketlerin, toplumun üyeleri olarak algıladıkları görevleri yerine getirmek için üstlendikleri sosyo-ekonomik aktiviteler portföyünü ifade etmektedir (Gardberg ve Fombrun, 2006: 329-330).

Kurumsal vatandaşlık ve sürdürülebilir kalkınma, temel bir işletme ilkesi olarak şirketlerin toplum üzerindeki etkilerini daha fazla dikkate aldıkları yeni ekonomik sistemi anlamada bütünleyici bir role sahiptir. Bu yeni ekonomide kurumsal vatandaşlık, kısa dönemli işlemsel temele dayanan sorumluluklardan daha ziyade uzun dönemli paydaşlarla olan ilişkilere dayanan stratejik odaklanmayı vurgulamaktadır. İyi kurumsal vatandaşlık, hem sosyal açıdan beklenen hem de kanunların gerektirdiğinin ötesinde toplumsal açıdan arzu edilen başarıların ve faaliyetlerin şirketler tarafından yerine getirilmesidir (Goddard, 2005: 275).

Kurumsal vatandaşlık üç ana tema etrafında toplanmaktadır (Argüden, 2004:154):

1- Şirketlerin ticari faaliyetlerini yürütürken hukuka, ahlak standartlarına, insan haklarına tam anlamıyla uyumlu davranmaları ve faaliyetlerinin dünyanın

her yerinde çevreye verebileceği zararı en aza indirmek durumunda olduklarını kabul etmeleri ve buna uygun davranmaları,

2- Şirket faaliyetlerinin sadece şirketin içini değil, aynı zamanda piyasayı, tedarik piyasalarını, içinde bulunulan yöreyi, sivil toplum örgütlerini ve kamu sektörünü de etkilediğinin ve tüm sosyal paydaşlar ile işbirliği içinde çalışması gerektiğinin bilincinde olmaları,

3- Bu sorumluluğun en başta şirket yönetim kurulları, yönetim kurulu başkanları ve genel müdürlerinde olduğunun kabul edilmesi.

Henüz yeni bir kavram olan kurumsal vatandaşlık, işletmelerin toplumdaki artan rolleriyle birlikte artan sorumluluklarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin sürdürülebilir kalkınma yolundaki pusulasıdır. Kavram, işletmenin ekonomik ve sosyal sorumluluklarını bütünlükten hem mevcut hem de gelecek nesillere karşı yükümlülüklerinin olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlamda dikkat çekici nokta, sürdürülebilir kalkınmanın her geçen gün daha da önem kazandığı günümüzde kurumsal vatandaşlığın aynı ölçüde önem kazanması ve kurumsal sürdürülebilirliği daha uygulanabilir kılmasıdır.

VI. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Global Kurumsal Vatandaşlığın Önemi

Uluslararası organizasyonlar, ulusal ve yerel yönetimler, ticaret organizasyonları tarafından tümüyle benimsenmiş bir kavram olan sürdürülebilir kalkınma, bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Çokuluslu işletmeler, kendilerine ait fabrikaların, tesislerin ve işletmelerin olası çevresel etkileri hakkındaki toplumsal beklentileri ele alan çevresel programlar yürütmektedir. Bu tür çalışmalar özellikle çevresel etkilerin tehlikeli olduğu ve yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığı toplumlarda daha fazla önem kazanmaktadır (Özkoç vd., 2006:139). Bu anlamda gelişmiş toplumlarda çevresel düzenlemeler büyük oranda yasalarla belirlendiğinden çokuluslu işletmelere düşen asıl görev, bu konulardaki düzenlemelerin olmadığı veya yetersiz kaldığı bölgelerde çalışmalar yapmak ve hatta tüm dünyada standart bir düzeye ulaşılmasını sağlamaktır.

İşletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya gösterecekleri duyarlılığın arkasında hem kendileri hem de toplum adına bazı nedenler yatmaktadır. Bunlar her biri diğeriyle ilgili ve her biri diğeri destekleyen 4 unsurdan oluşmaktadır (Rodríguez vd., 2002: 137-138):

1. Fiziksel nedenler: 20 yy'ın ortalarında doğal kaynaklar sınırlı olsa da sanayi ve ticaret gelişmiştir ve bu gelişme günümüzde giderek artmaktadır. Bunun yanında gezegenin hem yeterli kaynak sağlamakta hem de atıkları taşımaktaki kapasitesi giderek azalmaktadır. Bu fiziksel sınırlılıklar, şirketlerin sürdürülebilir kalkınma için daha duyarlı olmalarını gerektirmektedir.

2. Sosyal nedenler: Globalleşme ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak şirketlerin toplumdaki rolü ve toplumun şirketlerden beklentileri artmaktadır.

Şirketler artık daha fazla sorgulanmakta ve sorumluluklarını gerçekleştirmeleri adına daha fazla baskıya maruz kalmaktadırlar.

3. Etik nedenler: Şirketler insanlardan ve ilişkilerden oluşan bir yapıya sahiptir. Bir şirket üyesi bireysel olarak diğer insanların gelişimine katkı sağlamak için etik davranabildiği gibi şirketlerden de toplumun bir parçası olarak etik davranması beklenir. Şirketlerin etik davranışlar sergilemesi gerek iç gerekse dış paydaşlarla ilişkilerinde güvenin oluşmasını sağlayacaktır.

4. İş nedenleri: Bu faktör diğer üçünün bir sonucudur. Sürdürülebilir bir kalkınma için diğer üç unsura dikkat edilmesi rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu faktörleri göz ardı ederek yapılan faaliyetlerin başarılı olması günümüzde oldukça güçtür. Şirketlerin tüm üyeleri tarafından paylaşılan değer ve inançlar sonucunda hareket etmesi başarısı için oldukça önemlidir.

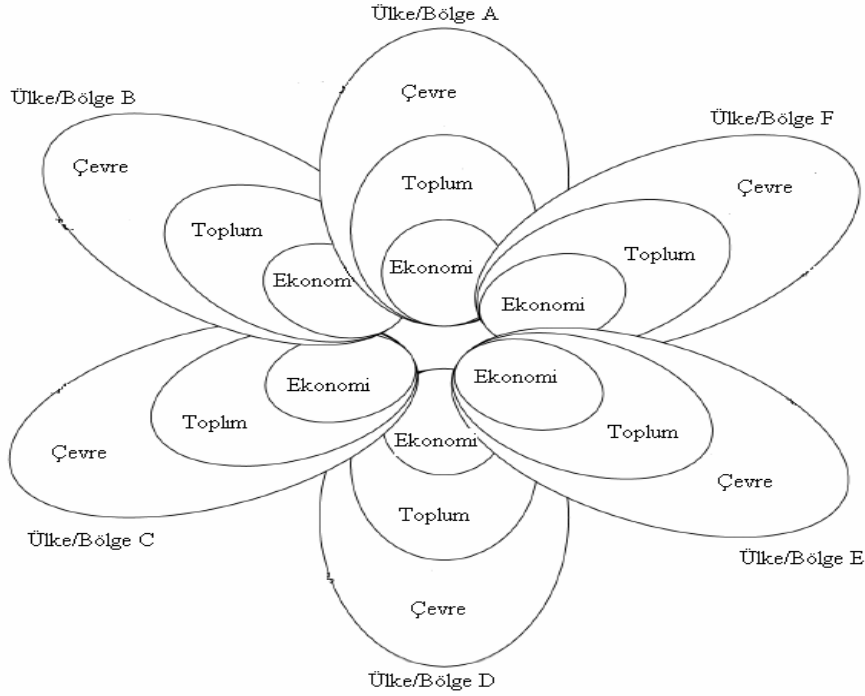
Bu unsurlar, işletmenin sürdürülebilir kalkınma için gerekli yükümlülüklerini yerine getirmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak ulusal sınırlar içinde kalan kurumsal vatandaşlık anlayışı sürdürülebilir kalkınma için yeterli değildir. Çünkü günümüzde ulusal sınırlar ortadan kalkmakta ve birçok işletme dünya çapında faaliyet göstermektedir. Ayrıca dünyanın bir ucundaki işletmenin çevreye verdiği zarardan bir başka ülkenin toplumu ve işletmesi de etkilenmektedir. Son dönemlerde gündemden düşmeyen küresel ısınmadan tüm toplumlar az veya çok payını almaktadır. Böyle bir dünya konjoktüründe işletmelerin sadece bağlı buldukları ülkede değil, diğer faaliyet gösterdiği ülkelerde de aynı duyarlılıkla davranmaları gerekmektedir. Nasıl ki kendi ülkesinde yasalara uyan, çevreye saygılı ve etik davranan bir bireyin başka bir ülkede bu ölçüde hareket etmemesi kabul edilemez ise, işletmelerin de kurumsal sürdürülebilirlik ilkelerine dünya ölçeğinde uyması ve global kurumsal vatandaş olması beklenmektedir. Bu şekilde daha etkin bir sürdürülebilir kalkınma sağlanmış olacaktır.

Dünya Ekonomik Forumu global kurumsal vatandaşlığı, şirketlerin kendi işlerini yaparken belirli unsurlara dikkat ederek yapması ve kalkınmaya katkı sağlaması olarak ifade etmektedir. Bu unsurlar, kanunlara uyma, güvenli ve düşük maliyetli mal ve hizmet üretme, istihdam yaratma, eğitim ve teknoloji işbirliğini desteklemenin yanı sıra çevre, etik, emek ve insan hakları gibi uluslararası standartları ve değerleri kapsamaktadır. Burada dikkat edilecek nokta, global kurumsal vatandaşlığın, şirketin nerede olursa olsun bu standart ve değerleri örgüt kültürü haline getirerek uygulamaya koymasını gerektirmesidir(Thompson, 2005: 134-135).

Handy (2002)'ye göre sürdürülebilir bir kalkınmada işletmelere çok önemli görevler düşmektedir. Doktorlar gibi işletmelerin de Hipokrat yeminine benzer bir yeminle toplumla aralarında bir bağ oluşturmaları gerekir. İş dünyası çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik konularında liderliği ele almalıdır. Çünkü işletmelerin kendi varlıklarını sürdürebilmeleri için sürdürülebilir bir gezegene ihtiyaçları vardır (Handy, 2002:53). Nasıl ki bir doktor bulunduğu yere ve hastaya göre farklı uygulamalar yapamıyorsa işletmeler de faaliyet gösterdikleri ülke ya da topluma göre sorumluluklarından ödün vermemelidir. Aşağıdaki şekil global

kurumsal vatandaşlık anlayışına sahip olan bir işletmenin, dünyanın neresinde olursa olsun çevresel, sosyal ve ekonomik sorumluluklarını aynı ölçüde yerine getirmesi gerektiğini vurgulayan global bağlamdaki sürdürülebilir kalkınmayı göstermektedir. Söz konusu şekil, sürdürülebilir kalkınmayı global bağlamda kavramsallaştırmaktadır. Bu şekil çok sayıda ulusun toplumlarının, ekonomilerinin ve doğal çevrelerinin eş merkezli olduğunu ve farklı bölgelerdeki bu boyutların örtüştüğünü göstermektedir. Ayrıca globalleşen dünyada bu boyutlar arasında karşılıklı bağımlılıkların olduğunu ortaya koymaktadır (Marshall ve Harry, 2006:187).

Şekil. 2. Global Bağlamda Sürdürülebilir Kalkınma

Kaynak: MARSHALL ve HARRY, 2006: 188.

Ne yazık ki şirketlerin çoğunluğu sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk gibi kavramları yalnızca zenginlerin altından kalkabileceği arayışlar olarak görmektedir. Onlara göre işletmenin işi iş yapmaktır ve öyle kalmalıdır. Eğer toplum işletmelerin faaliyet tarzına daha fazla sınırlama getirmek istiyorsa, daha fazla yasa yapılabilir ve yasal düzenlemelerle yaptırım uygulayabilir. Ancak bu yaklaşım, iş dünyasının dizginlenmesi gereken potansiyel bir soyguncu gibi görünmesine yol açmaktadır (Handy, 2002:53). Halbuki en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün işletmeler yaptıkları her türlü faaliyetle yarattıkları

olumsuz dışsal maliyetleri en aza indirerek toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilirler.

Eğer işletmeler faaliyet gösterdikleri ülkelerin toplumsal gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklı bir kurumsal vatandaşlık örneği gösterirlerse, bu bir anlamda gelişmemiş toplumların her türlü boşluklarından istifade etmek anlamına gelecektir. Kısa vadede işletmeler kâr sağlasalar da uzun vadede yarattıkları olumsuz dışsal maliyet, kendilerini, bağlı oldukları ülkeyi veya kendilerinden sonra gelecek olan nesilleri olumsuz yönde etkileyecektir. Özellikle uluslararası alanda faaliyette bulunan işletmeler bu bilinçle tüm dünya toplumlarını birer paydaş olarak görmeli ve bu çerçevede global kurumsal vatandaşlığı bir örgüt kültürü haline getirmelidir. Global anlamda kurumsal vatandaşlığa en iyi örneklerden biri kozmetik alanında faaliyet gösteren Body Shop'tır. "Duyarlı kozmetik" anlayışına sahip şirket, tüm dünyada yalnızca doğal ürünler içeren kozmetikler sunmakta, abartılı güzellik ya da sonsuz gençlik vaatlerinde bulunmamakta ve ayrıca ürünlerini müşteriye ulaştırırken ucuz plastik kutular kullanmamaktadır. 40 ülkede aynı duyarlılık anlayışıyla müşteriye ulaşan şirket, kozmetiklerin hayvanlar üzerinde denenmesine karşı koymakta ve Greenpeace, Friends of the Earth gibi çevreci kuruluşlarla birlikte kampanyalar düzenlemektedir(Kunde, 2002: 149-150).

VII. Sonuç

Dünyanın geldiği noktada işletmelere önemli sorumluluklar yüklenmektedir. İnsanların sürekli tüketime yönlendirildiği, işletmelerin ise sürekli daha fazla üretmeyi hedeflediği çağımızda, sürdürülebilir bir kalkınma için her bireye ve her gruba sorumluluklar düşmektedir. Yarınları düşünmeden yaşanan bir hayat, gezegeni sadece kendisi için varmış gibi tüketen bir tüketim anlayışı, yarattığı etkileri göz önüne almadan hep daha fazla gelir ve kâr amaçlayan bir üretim anlayışı gelecek nesillere olduğu gibi günümüzdeki gelişmemiş veya az gelişmiş toplumlar için de oldukça tehlikelidir. Artık dünyanın bir ucundaki kozmetik işletmesinin çevreye verdiği zarardan Uludağ'daki turizm işletmesi dahi etkilenilmektedir. Böylesi bir etkileşimin olduğu günümüzde işletmelere düşen görev, dünyanın her yerinde aynı duyarlılığa sahip global kurumsal vatandaşlık anlayışına sahip olmaktır.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Can (2006), "Kurumsal Sosyal Sorumluluk", *Mercek*, Yıl 11, Sayı 41, s. 54-67.
- ARGÜDEN, Yılmaz (2004), *Geleceği Şekillendirmek: Yaşam Kalitesi İçin Stratejik Düşünmek*, İstanbul: Rota Yayınları
- BANSAL, Pratima (2005), "Evolving Sustainably: A Longitudinal Study of Corporate Sustainable Development", *Strategic Management Journal*, 26, s. 197-218.
- BEYHAN, Ş. Gülin, S.Mete ÜNÜGÜR (2005), "Çağdaş Gereksinimler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli", *İTÜ Dergisi/a*, Cilt: 4, Sayı:2, 79-87.
- BULUTAY, Tuncer (2004), Kalkınma ve Büyüme, *İşletme-Finans Dergisi*, Yıl:19/ 214.
- CARVALHO, O. Georgia (2001), "Sustainable Development: Is it Achievable Within The Existing International Political Economy Context?", *Sustainable Development*, May:9, s. 61-73.
- DÜNYA ÇEVRE VE KALKINMA KOMİSYONU (1987), *Ortak Geleceğimiz*, Çev: Belkis Çorakçı, Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.

- EMREALP, Sadun (2005), *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, İstanbul: Birmat Matbaası
- GARDBERG, Naomi A., CHARLES J. Fombrun, (2006), "Corporate Citizenship: Creating Intangible Assets Across Institutional Environments", *Academy of Management Review*, Vol.31, No.2, s.329-346.
- GARDİNER, Louise, Catherine RUBBENS, ve Elena BONFIGLIOLİ (2003), "Big Business, Big Responsibilities", *Corporate Governance*, Vol. 3, No. 3, s. 67-77.
- GLADWİN, Thomas, James KENNELLY ve S.T. KRAUSE, (1995), "Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research", *Academy of Management Review*, Vol:20, No:4.
- GODDARD, Trevor (2005), "Corporate Citizenship and Community Relations: Contributing to the Challenges of Aid Discourse", *Business and Society*, 110:3, pp. 169-296.
- GOODLAND R., G. IEDOC, (1987), " Neoclassical Economics and Principles of Sustainable Development", *Ecological Modelling*, Vol: 38.
- HAHN, Tobias, Mandy SCHEERMESSE (2006), "Approaches to Corporate Sustainability Among German Companies", *Corporate Social Responsibility and Environmental Management (in press)*.
- HANDY, Charles (2002), "What's Business For?" *Harvard Business Review*, Vol.80, Issue 12, (2002), s.49-55.
- HARİS, Jonathan (2000), "Basic Principles of Sustainable Development", *Global Development and Environment Institute Working Paper no. 00-04*, June
- KARAMAN, Aykut (1996), "Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve", *Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, 19.Dünya Şehircilik Günleri Kollokyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, s.102
- KUNDE, Jesper (2002), *Şirket Dini*, Çev. N.Ulusoy, N. Eruysal, İstanbul: Media Cat.
- MARREWİJK, Marcel Van (2003), "Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communion", *Journal of Business Ethics*, 44, s. 100.
- MARSDEN, Chris, Jörg ADRIÖF (1998), "Toward an Understanding of Corporate Citizenship and How to Influence It", *Citizenship Studies*, Vol. 2, No. 2
- MARSHALL, R. Scott, Sean P. HARRY (2006), "Introducing a New Business Course: Global Business and Sustainability", *International Journal of Business and Sustainability in Higher Education*, Vol.6, No.2, pp.179-196.
- MENGİ, Ayşegül, Nesrin ALGAN (2003), *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- ÖZKOL, Erdal, Muhsin ÇELİK, Seçkin GÖNEN (2005), "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 27, s. 134-145.
- RODRİGUEZ, Miguel A., Joan E. RİCART ve Pablo SANCHEZ (2002), "Sustainable Development and the Sustainability of Competitive Advantage: A Dynamics and Sustainable View of the Firm", *Sustainable Development and Competitive Advantage*, Vol. 11, No. 3, s.135-146.
- THOMPSON, Grahame F. (2005), "Global Corporate Citizenship: What Does it Mean?", *Competition & Change*, Vol. 9, No. 2, s. 131-152.
- TORUNOĞLU Ethem, (2003), "Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Notlar: Sürdürülebilir Kalkınmanın Sürdürülemezliği", *TÜBİTAK Vizyon 2023*, <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr>
- ULUSAL ÇEVRE VE KALKINMA PROGRAMI (Ocak 2004), *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı*, Ankara: Kardelen Ofset
- WILSON, Mel (2003), "Corporate Sustainability: What is It and Where does It Come from?" *Ivey Business Journal*, March/April, s.1-5.